

Dil Tartışmaları ve Örgüt Sorunu

■ Güney DİNÇ

Ne zaman bir dil tartışması açılrsa, İsveç'li yazar Strindberg'in 'Olof Hoca' adlı oyununu anımsarım. Yazımı 1872 yılında tamamlanan yapıtı, Luther'ci genç bir din adamının öyküsünü anlatmaktadır. Onaltıncı yüzyıl başlarında Avrupa'yı sarsan reform dalgalarının ülkesindeki öncülüğünü üstlenen Olaus Petri, Kutsal Kitap'ta yazılanları halkın okuyup anlayabilmesi için, İncil'in İsveç diline çevrilmesini önermektedir. Böylece yurttaşları, dinsel törenlerde aracıya gereksinme duymaksızın, Tanrı'ya yönelen yakarışlarını kendi dillerinde sunabileceklerdir, Katolik kilisesinin sözcüleri ise, "Tanrı'nın Latince'den başka dil bilmediğini" savunarak, dualarının boşa gitmemesi için, alışageldikleri uygulamanın sürdürülmesini istemektedirler. Başarılı bir akış içerisinde sergilenen bu tartışma sırasında, Olof Hoca'ya yönelen en ilginç eleştiri, yüzyılların koşulandırılmasını simgeleyen bir kentli gelir.

"Törenler kutsal dil ile olmalıdır. Yoksa herhangi birimiz, kendiliğimize duaları okuyup anlayabiliriz."

Türkiye'de, sahnelerden hiç inmemesi gereken bu oyuna, nedense yapımcılarımız, gereken ilgiyi göstermediler.

Yirmi yıl kadar önce, gazetelerde bir haber okumuştum. İtalyan avukatlarının bir kesimi, gerçek hukuk dilinin Latince olduğunu vurgulayarak, mahkemelere verilecek dilekçelerin İtalyanca yazılmasının "sakıncalarına" değiniyor, adaletin saygınlığım yüceltmek için, tüm hukuksal yazışmaların Latince olmasını öneriyorlardı. Çağdaş hukukun beşiği olarak bilinen Roma Hukuku'nu Öğrenciliklerinde Latince kaynaklarından inceleyen İtalyan avukatları, bu ayrıcalıklı konumlarından yararlanmak istemişlerdi, önerileri benimsemese idi, yurttaşları Latince bilmediklerinden, yargı kuruluşları önünde kendilerini savunamayacak, en önemsiz işleri için bile, bir avukata gitmekten başka seçenekleri kalmayacaktı.

Dil, temel iletişim yöntemidir, Ne var ki, yüzyıllar boyunca insanların bu yalın konuya yaklaş unları, değişik açılardan olmuştur. Soyluluk ve üstünlük arayışlarına kapılan-

lar, dillerin doğal akışını bozmuşlardır. Yığınların bilinçsizliği üzerine kurulan baskıcı yönetimler, halkın çözümsüzlüklerini çoğaltmakta yarar görmüşlerdir. Bazı kavramlar, istenmeyen çağrışımlara kaynaklık ettiği için, sözlüklerden çıkartılmıştır. Dil bilimi düzeyinde tutulması gereken teknik konular, bu birikimler sonucunda, ülkelerin genel toplumsal yargılarını kapsayan tartışmalara dönüşmüştür.

Bizdeki dil tartışmalarının da, konuya özgü sınırlar içerisinde yürütüldüğü söylenemez. Türkçe'nin arındırılmasından yana olanlar ile, buna karşı çıkanların, diğer konulardaki davranışlarını birlikte değerlendirmek gerekir. Dil, uygarlaşmanın, çağdaşlığın, ilerlemenin en belirgin simgesi olmuştur Türkiye'de. Toplumca benimsenen her yeni sözcük, yerine oturan bir kuram, bu işe gönül verenlerin coşkusuyla karşılanmıştır. Gelişmelerden kaygı duyanlar ise, kendi ürettikleri anlamsız sözcüklere sığınarak, süregelen evrimi sorumsuzca karalamayı yeğlemişlerdir.

Elli yıldan beri, dildeki yenileşmeyi eleştirenler, ilkeli bir yol izlemediler. Bilimsel tartışma düzeni içerisinde değerlendirilebilecek görüşler tutarlı kuramları olmadı. Bütün yaptıkları, inandırıcı nedenlere dayanmaksızın, yeni oluşumların karşısına dikilip, varılan aşamaları aşırılıkla suçlamaktan ileriye gitmedi. Onlar, kent yaşamının dilde yarattığı niteliksiz alışkanlıklara sığınarak, işin kolayına kaçtılar. İlginçtir ki, her yeniliği tepkiyle karşılayanlar, gün geldi, yazdıklarını okutabilmek için, daha önce eleştirdikleri sözcükleri kullanmak zorunda kaldılar.

Dildeki yenileşmenin, Türkiye'nin tarihsel koşulları arasında belirleyici bir önemi vardır. Dilin evrimi, yurttaşlık bilincinin gelişimine koşut bir yörünge izlemiştir. Osmanlıca'dan Türkçe'ye uzanan yol, bir yerde, feodal kalıntılardan ulusal değerlere geçiş süreciyle yakından bağlantılıdır. Bu yönüyle dil devrimi, demokratik bir oluşumdur.

Artık Türkiye'de açık-seçik görülebilen bir olgu var. Bir dil çıkması içerisinde değil. Geçen zaman, Türkçe'nin yararına işlemiştir. Son elli yılın sanat ve bilim yapıtları, çağdaşlarımızın gelecek kuşaklara sundukları bu onurlu çabanın en belirgin kanıtlarıdır. İşin inadına

kaçmıyorlarsa, dedeler de torunlar da, birbirlerinin yazdıklarını, söylediklerini anlayabilmektedirler. Türkçe'nin başarısı, halkla etkileşim içerisinde yürütülen bilimsel çalışmaların ürünüdür. Yapay ayırımlar yaratarak sözcüklerle cenkleşenler, toplumun genel ilgisi karşısında yenik düşmüşlerdir.

Dil devrimi elbette geriye döndürülemez. Ancak, salt bu inancı korumak yeterli olmuyor. Türkçe'nin henüz çözüm getirilemeyen önemli sorunları var. Her geçen gün, bunlara yenilerinin katıldığını görüyoruz. İçten ve dıştan gelen zorlamalar, dilimizin özgün yapısını bozuyor. Bilimselliği önemsemeyen güdümlü yaklaşımlar, giderek, dilin sağlıklı gelişmesini yıpratın baskılar biçimine dönüşüyor. Dil, canlı bir olaydır. Toplumsal değişimlerden, teknolojik yeniliklerden etkilenmemesi olanaksızdır. Bu hızlı akış nedeniyle, kısa süreli duraksamalar bile, uzun yıllarda kapatılmayan boşluklar yaratmaktadır.

TRT'de, okul kitaplarında, resmi yazışmalarda görülen, Türkçe'nin düzeniyle çelişen girişimler, özensizliğin yanı sıra, siyasal nitelikteki eğilimlerin ürünüdür. Dil, günlük politikanın belirleyici araçlarından birisi olmuştur. Benzer değerlendirmeler, basın için de geçerlidir. Yazarların ne anlatmak istediklerini kavrayabilmek için, bir kaç dizgeyi okumak, çoğu kez yeterli olabilmektedir. Politik yaklaşımların amacı, seçilen sözcüklerle bütünleşmektedir.

Nesneler mi önce gelmiştir, yoksa düşünce mi? İnsanlığı uzun yıllar uğraştıran, bu tartışma, hiç değilse çağımızda güncelliğini yitirmiştir. Biliyoruz ki önce nesnelere üretiliyor, sonra da bunlara ad konuyor. İşyerimizden mutfağımıza kadar, günlük yaşamın her aşamasına, daha önce bilmediğimiz, yeni araç ve gereçler katılıyor. Bunları yapanlar bizler olmadığımız için, yararlandığımız bulguları, üretenlerin koyduğu adlarıyla birlikte benimsiyoruz. Dilimizin Latin-Germen kökeninden gelmemesi nedeniyle, bu sözcükleri kurallarımıza uyarlama olanağı bulamıyoruz. Bilimsel terimleri Türkçeleştirmekte gecikiyoruz. Az gelişmişliğin çok yönlü sonuçlarına, bir de, dilde açtığı yaralar katılıyor.

Dil uygulama ile genelleşir. Bu nedenle, bireysel katkıların önemi

büyüktür. Yazarlar, sanatçılar, yurttaşlar, doğal bir akış içinde sunulan bilimsel çalışma ürünlerini yaygınlaştırarak, toplumca özümlemesini hızlandırıyorlar. Ancak Türkçe konuşup yazan kişiler, bu olumlu girişimleriyle, kendiliğinden birer dil uzmanı konumuna gelemeler. Türkçe'nin bunca sorunu, bireysel çabalarla çözülemez. 1983 Ekim'ine kadar, son elli yılın atılımları, Türk Dil Kurumu'nun bilimsel öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de politik baskıların uzağında kalabilmiş tek bir kamu kuruluşunun varlığından söz edilemez. T.D.K. da, elli yılı aşan yaşamı boyunca, değişen siyasal eğilimlerin önemli uğrak yerlerinden birisi olmuştur. Yeni yöneticilerinden birinin, geçmişte, "...ana ilke ve hedeflerinden saptırılmış..." olmakla suçladığı kurumun en belirgin başarısı, süregelen dil tartışmalarını, çekilmek istenen siyasal ortamdan sıyrarak, bilimsel düzeyde geliştirebilmiş olmasıdır. Bugün böyle bir kaynaktan yoksunuz.

Günümüzde iyice yaygınlaştırılan "politika yapmamak" sözcükleri, özünde, etkinliği benimsenen politik görüşlere katılım anlamını içeriyor. Böylece bilimsel konular, politikanın güdümünde bırakılıyor. Oysa bilimsellik ve bağımsızlık, birbirinden ayrılması olanaksız kavramlardır. Dil, güdüm altına alınmamalıdır. Daha önemlisi, bilimsel konuların, siyasal yönlendirmeler doğrultusunda çözüme kavuşturulması beklenemez. Bütün bu olgular değerlendirilerek, yaşamları boyunca Türkçe'nin esenliği için uğraş verenlerin öncülüğünde, yeni bir bilimsel örgütlenmeye geçilmesi zorunlu görünmektedir.

T.D.K.'nın uzun yıllara yayılan verimli çalışmalarının önemi şimdi daha iyi anlaşılacaktır. Tüm suçlamaların odağı durumuna gelmesine karşın üretkenliğinden ödün vermeyen kuruluş, tarihsel işlevini serinkanlılıkla sürdürmeyi başarmıştı. Günümüzde açılan boşluklar nasıl kapatılacaktır?

Özleştirme, gönüllü çabayı gerektiren bir uğraştır. Dil uzmanlarının, eğitimcilerle, sanatçılarla, ekin çevreleriyle, bilimsel güvene dayalı bağlar kurmaları zorunludur. Son yıllarda, bilim ve sanat ürünlerinin birlikte değerlendirilmesini amaçlayan dernekler, kooperatifler, vakıflar, anonim ortaklıklar gibi kuruluşlar yaygınlaşmaktadır. Konuya bu

açıdan bakılınca, güncel gereksinimlerden kaynaklanan yeni bir dil örgütlenmesi, olanak dışı görünmüyor. Bu önerimizin ne oranda gerçekleştirilebileceği, bilimsel, tüzel ve akçalı koşulları da kapsayan geniş bir tartışma sonucunda aydınlığa çıkarılabilir.